

kennis instituut zelfstandig
ondernemerschap.

RAPPORTAGE 2013-2016

A group of skydivers in various colored suits (red, blue, white, black, grey) are floating in a circle against a clear blue sky, holding hands. The skydivers are in various poses, some with arms outstretched, some with legs bent, creating a dynamic and cohesive group.

de ZZP- VLOOT

in een
transformationele
arbeidsmarkt

de ZZP-VLOOT

in een transformationele arbeidsmarkt

Colofon

Redactie Prof. dr. mr. Leo Witvliet, bestuurslid KIZO, Nyenrode Business Universiteit
Robbert Brantz, algemeen directeur KIZO

Vormgeving De Haas in Vorm
Beeld/Illustraties Dreamstime / Freepik / Flickr / Drylcon

Kennisinstituut Zelfstandig Ondernemerschap
Sluisplein 13a
2266 AV Leidschendam
070 - 320 64 22
info@kizo.nl
www.kizo.nl

Inhoud

Voorwoord	7
De zzp-populatie in vieren	8
Inkomens- en werkzekerheid	10
Individuele of collectieve voorzieningen en sociale zekerheid	12
Infrastructuur en ondersteuning	14
Opleiding	16
Samenlevingsaspecten en vrijwilligerswerk	19
Motivatie en drijfveren	22
Intersectorale mobiliteitsvraagstukken	24
De ontwikkeling van het flexibel werken	25
Drie jaren intensief onderzoek	26

Voorwoord

Deze rapportage komt voort uit drie jaren onderzoek naar en met de zzp populatie in Nederland en Europa. Zo zijn er maandelijks persoonlijke interviews gehouden met zzp'ers, zijn er maandelijks enquêtes gehouden over de meest bediscussieerde thema's onder de zzp'ers met steeds ongeveer 150-250 reacties. Er is veelvuldig contact geweest met gemeenten, ministeries, kamerleden, werkgeversorganisaties, (internationale)belangenbehartigers van zzp'ers, het uitzendwezen en vakbonden, die allemaal pogen om de grootste ongeorganiseerde groep op de arbeidsmarkt van Nederland en Europa een plek te geven in het sociaal economische landschap.

Naast de vele inhoudelijke gegevens die zichtbaar zijn geworden, zowel door ons onderzoek als dat van anderen, is het overduidelijk geworden dat wij te maken hebben met een zeer complexe werkelijkheid, die alle karakter trekken heeft van een 'rizoom'¹.

Alles is met elkaar verbonden en heeft invloed op elkaar en vaak is niet mogelijk aan de voorkant precies te ontwarren wat allemaal betekenis heeft en welke invloed het op elkaar uitoefent, laat staan dat het met enige precisie mogelijk is een afdoend model te genereren dat aan alle wensen tegemoet kan komen, als resultante. De Leidse hoogleraar Herman van Gunsteren verwoordde dat in de stelling "analyse gaf vroeger mogelijk een instructie van hoe te handelen, nu levert analyse een diversiteit van mogelijke denkrichtingen op (variatie perspectief) en het probleem is kiezen in deze veelheid van antwoorden".

Deze uitspraak heeft voor ons in ieder geval twee betekenissen. In de eerste plaats dat wij de onderzoeken en de resultaten daarvan, zien als indicaties met een hoog waarschijnlijkheidsniveau. Maar ook dat wij bewust gezocht hebben een zo'n breed mogelijk benadering van de doelgroep, om niet in de valkuil te stappen dat wij alleen die groepen laten zien en aan het woord laten, die hun vertegenwoordiging in de polder of de media op orde hebben.

¹ Ondergronds wortelstelsel, bij meerdere bomen dwars door elkaar heenlopend.

Hierover meer in dit rapport.

In de tweede plaats de betekenis dat het niet mogelijk zal zijn om naar tevredenheid te komen met eenduidige oplossingen voor de gehele doelgroep. Het maakbaarheidsperspectief en de afdwingbaarheid (door de vele omwegen die mogelijk zijn) is niet meer van deze tijd.

Wel van deze tijd is de noodzaak om criteria te geven waaraan oplossingen moeten voldoen, om een rechtvaardige samenleving in te richten, de zogenaamde *Wat-vraag*, maar dat de *Hoe-vraag* middels experimenten en acceptatie van een diversiteitsperspectief, vorm gegeven moet worden. Ook ons oud-bestuurslid prof. Arjan van den Born, heeft recent hier ook nog een pleidooi voor gehouden.

Recent onderzoek dat wij gedaan hebben laat dit variatie perspectief duidelijk zien. De ZZP'er bestaat niet, maar wel is de groep te verdelen in vier groepen met specifieke kenmerken en daarmee een eigen identiteit en verwachtingen. In het eerste hoofdstuk laten wij zien hoe deze grepen er uit zien en in het vervolg van dit rapport laten wij zien welke consequenties dit heeft voor een aantal deelonderwerpen.

Wij hopen dan ook met de publicatie van deze driejaar samenvatting van onderzoek mee richting te kunnen geven aan een duurzame inrichting van de arbeidsmarkt, waar het gaat om het organiseren van werk in de meest brede betekenis.

Robbert Brantz

bestuurslid KIZO

Prof. dr. mr. Leo Witvliet

bestuurslid KIZO
Nyenrode Business Universiteit

Prof. dr. Victor van Kommer

bestuurslid KIZO
Universiteit van Utrecht
IBFD

De zzp-populatie in vier

Het allerbelangrijkste resultaat dat deze onderzoeken opgeleverd hebben, is de vaststelling dat de populatie zzp'ers, te verdelen valt in vier sterk van elkaar verschillende groepen. Een vierdeling die ook bevestigd wordt in ander internationaal onderzoek¹. Dit inzicht en de consequenties daarvan hebben onze kijk op het fenomeen zzp verdiept en de noodzaak van een gedifferentieerde benadering verstevigd.

Om de populatie zzp'ers te kunnen begrijpen moet er tenminste worden uitgegaan van een vierdeling. Een groep is ondernemer, een groep bestaat uit opdrachtnemers, een groep is afhankelijk van het collectief stelsel en een groep zzp'ers in de bijstand.

De betekenis die wij hieraan geven is dat de vierde groep een actief beroep doet op sociale voorzieningen en dat er gekeken kan worden of er activiteiten gestart kunnen worden om te voorkomen dat zzp'ers die in groep 3 zitten, naar de 4de groep gaan. De gemeenten hebben in het

.....
I Guy Standaard in Precariaat 2014

GROEP 1 Ondernemers

20%

De groep die claimt zichzelf te kunnen redden en duurzaam werk kan organiseren.

GROEP 2 Opdrachtnemers

35%

De groep die zichzelf goed kan redden, maar wel om ondersteuning vraagt en dit vindt in groepen van gelijkgestemden.

kader van hun verantwoordelijkheden een direct belang bij het inzicht in groep 4 en een preventief belang om mensen in groep 3 te houden, maar het liefst op te krikken naar groep 2.

Dat hier ook een nieuw doordenken noodzakelijk is (heeft de overheid wel en geen taak in deze) past ook in de oproep van prof. Schuyt (Erasmus Universiteit) om opnieuw te kijken naar de verhouding wat moet de burger zelf regelen en waar is een beroep op het bedrijfsleven of de overheid mogelijk.

In de afgelopen periode is ons ook gevraagd, wat wij van bepaalde ontwikkelingen vinden en of wij vinden dat er consequenties verbonden moeten worden aan de ontstane inzichten. Bijvoorbeeld de vraag of de lokale overheid een rol te vervullen heeft voor zzp'ers en wat wij vinden van de opvatting van sommige zzp'ers die stellen: "wij zijn ondernemers en zelfstandig en de overheid moet zich niet met ons bemoeien en zij die dat niet kunnen zijn geen echte zzp'ers en moeten maar iets anders gaan doen", wetende dat er een groep zzp'ers is die zich alleen maar kan ontwikkelen, als zij ondersteund

worden. Mensen die door allerlei externe omstandigheden in het zzp-schap gerold zijn en in een aantal gevallen geen enkele keuze meer hebben om op een andere manier inkomen te realiseren. Op deze en andere vragen gaan wij in en realiseren ons daarbij dat gevoed door de uitkomsten van onze onderzoeken, wij in een aantal vraagstukken niet ontkomen aan het innemen van een normatief standpunt.

De door ons gevonden indeling is vergelijkbaar met de indeling die door Guy Standing² is ontwikkeld en in diverse publicaties en boeken beschreven wordt.,

² Guy Standing, 2014, Precariaat in artikel R. Dekker, Reflect, 2106

GROEP 3
Afhankelijk van collectief stelsel

35%

De groep die minder draagkrachtig is en in zekere mate afhankelijk is van ondersteuning om te kunnen investeren in opleiding en duurzame toekomst.

GROEP 4
In de bijstand

7,2%

De groep die afhankelijk is van maatschappelijke ondersteuning.

Inkomens- en werkzekerheid

Met betrekking tot de discussie vaste of flexibele baan, nemen wij een neutrale positie in. Voor veel mensen is het hebben van een vaste baan (of een aanstelling voor een bepaald aantal jaren) verre te prefereren boven het bestaan als zelfstandige.

GROEP 4 In de bijstand

Geen werkzekerheid, inkomen uit sociale zekerheid.

GROEP 3 Afhankelijk van collectief stelsel

Weinig baan zekerheid, laag niveau van werkzekerheid.

GROEP 2 Opdrachtnemers

Laag niveau van baan zekerheid, hoog niveau van werkzekerheid.

GROEP 1 Ondernemers

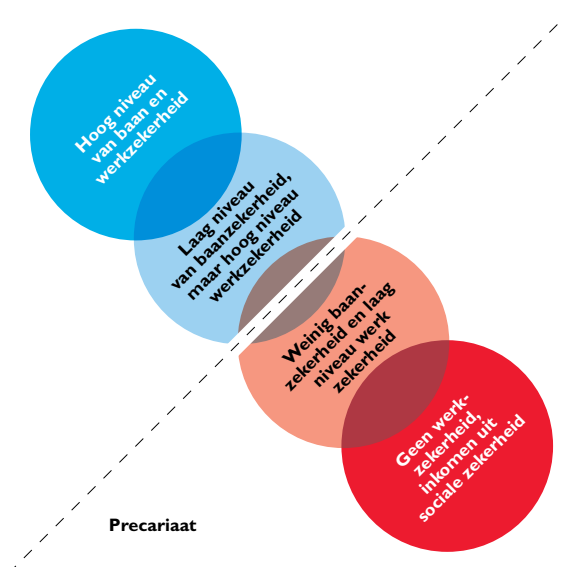
Hoog niveau van baan- en werkzekerheid.

Wij zien ook dat bedrijven de nodige flexibiliteit moeten organiseren (diverse redenen) en minder gemakkelijk vaste banen zullen aanbieden. Een spanning tussen vraag en aanbod.

In de literatuur zien wij dat de begrippen baan zekerheid en werkzekerheid gebruikt worden. Sluit baan zekerheid aan bij de arbeidsmarkt die wij gekend hebben en bij de wens van veel werknemers¹, werkzekerheid zegt meer of je de juiste competenties en skills hebt om op termijn van werk verzekerd te zijn.

Voor ons is de laatste vraag relevant². Deze werkzekerheids-vraag geldt voor zowel mensen die een vaste baan of flexibele baan, voor mensen met betaald en onbetaald werk. Werk definiëren wij breed: betaalde baan of aangenomen opdracht/project, betaald en onbetaald vrijwilligerswerk.

Guy Standing heeft de duiding 'precariat' meegegeven aan de laatste twee groepen, een samenvoeging van proletariaat en precair³. Het precariat gaat over kortdurende banen, lage inkomens, weinig sociale zekerheid en uiteindelijk zelfs bedreigend voor de democratie.

Bron: Naar een model van Guy Standing, 2014, in artikel R. Dekker, ReflecT, 2016

¹ Raet 2015

² Lynda Gratton The Shift

³ Guy Standing introduces what he calls the Precariat - a growing number of people across the world living and working precariously, usually in a series of short-term jobs, without recourse to stable occupational identities or careers, stable social protection or protective regulations relevant to them.

Kostenefficiënt samenwerkingsmodel

Opinie

Robbert Brantz

Uiteindelijk moet er brood op de plank liggen en of dat nu als ondernemer of als werknemer verkregen wordt hangt samen met de keuze die een individu maakt. Soms is er geen keuze dan te kiezen voor het zzp'schap, eenvoudigweg omdat het vak dat je uitoefent niet meer binnen de bedrijven is georganiseerd. Denk bijvoorbeeld aan de uitbesteding van reclame, designs, maar ook bijvoorbeeld een technische dienst.

Het is in alle opzichten ook goedkoper geworden om mensen zelf te recruter en of aanbieders en portfolio's te vinden via internet. Maar uiteindelijk gaat het om een inkomen om van te leven en in de basisbehoeften te voorzien en voor bedrijven zo kostenefficiënt mogelijk te werken.

Daarbij zal er ook meer en meer gekeken gaan worden wat de nieuwe banen zijn als gevolg van de techniek en welke vakken op termijn verloren gaan als gevolg van deze techniek.

Daar waar mensen zich niet kunnen vinden in hun ontslag en het ondersteuningsapparaat ook hapert ontstaat een parallelle wereld van rond zien te komen zwart werken en minder geloof in de politiek. Zo vertelde iemand mij een keer "schaf die zelfstandigenaftrek maar af, dan klus ik dat wel zwart bij". Er ontstaat een ongekend grote informele economie als er in Nederland geen slimme systemen opgezet worden zoals het Franse auto-entreprenurship, een vangnet voor mini-bedrijfjes met lage omzetten.

Een transformationele arbeidsmarkt

Prof. dr. mr. Leo Witvliet

In die arbeidsmarkt is het niet meer vanzelfsprekend dat je een baan of positie zomaar kunt handhaven. De loyaliteit van werkgevers jegens hun personeel is veranderd en andersom die van werknemers ook. In die arbeidsmarkt moet je zelf verantwoordelijkheid nemen voor het realiseren van werkzekerheid op langere termijn. Dat je dit zelf moet organiseren geldt voor alle contractvormen waarin arbeid aangeboden wordt en voor alle leeftijdsniveaus. Zelfs ondernemerschap valt daaronder.

Ondernemerschap zegt iets over skills en over de manier waarop de fiscus naar je kijkt. Maar het hebben van skills betekent niet automatisch dat de fiscus dit ook doet. Van veel zzp'ers weten wij dat zij juist geen personeel in dienst willen hebben, maar liever samenwerken met andere zzp'ers.

De bovengroep van zzp'ers die zichzelf kunnen redden, ondernemen net zomin als al die andere zzp'ers in de andere groepen dat doen. Ook zij nemen gewoon opdrachten aan, waarbij de fictie is dat zij zelf kunnen bepalen hoe zij het gaan doen, anders loopt het ondernemerschap gevaar. Ik ben geen opdracht tegen gekomen die aan dat criterium voldoet, wel aan het al van oudsher bekende, dat je in de uitvoering mensen de ruimte moet geven (discretionaire bevoegdheden) zoals de agent op straat, de timmerman en de loodgieter bij hun reparatiewerk, de advocaat en de zzp'er. Het criterium van ondernemerschap is een fictie. Ik ben van mening dat het overgrote deel van die zzp'ers ondernemersgedrag en -vaardigheden laten zien, al dan niet gedwongen en dat zij recht hebben op een bonus van de fiscus omdat zij zichzelf proberen te redden.

Prof. dr. Victor van Kommer

Eenvoud en solidariteit

Wanneer fiscaliteit een vangnet is onder ondernemerschap en zeker onder de keus om zzp'er te zijn dan zijn we op de verkeerde weg. Een gezond belastingstelsel is gebaseerd op draagkracht en eigenlijk is het idee van meebetalen naar vermogen onafhankelijk van het feit om men ondernemer, werknemer of pensioengerechtigde is. Wanneer flankerend fiscaal beleid nodig is om inkomenspolitiek te bedrijven dan misbruiken we fiscale maatregelen

voor sociale zekerheid. Iets geheel anders is om ondernemerschap te faciliteren en dat bereik je het beste door eenvoud en het verminderen van administratieve lasten. Elk onnodig uur besteed aan fiscale verplichtingen, of het inhuren van een dure adviseur, gaat ten koste van het ondernemerschap. Dus een goed belastingstelsel voor de kleine ondernemer gaat uit van eenvoud en solidariteit.

2 Individuele of collectieve voorzieningen en sociale zekerheid

Vaak wordt gezegd dat zzp'ers individualisten zijn en zich niet bekommeren om het in stand houden van sociale voorzieningen. De onderzoeken die wij uitgevoerd hebben bij defensie en DWI Amsterdam laten zien dat de groep zzp'ers graag bereid is om deel te nemen aan vrijwilligerswerk en dat zij gericht is op de samenleving.

GROEP 4 In de bijstand

Minimum sociaal zekerheidstelsel reeds georganiseerd

GROEP 3 Afhankelijk van collectief stelsel

Minimum sociaal zekerheidstelsel benodigd waaronder basis arbeidsongeschiktheidsdekking zoals in vrijwel alle andere landen in Europa.

Verplicht AOV en/of pensioen

Groep 1 en 2 doen duidelijke uitspraken over de overheid die afstand moet houden van hun zelfstandig ondernemerschap. Zij zien geen noodzaak om collectieve voorzieningen te realiseren. Het eigen initiatief bijvoorbeeld met de broodfondsen past hen beter.

Een studie die wij in de zomer van 2014 uitgevoerd hebben naar de waardentegenstelling individueel en collectief laat zien dat denken en handelen op één van de uiterste waarden met ontkenning van de andere waarde niet bestendig is. Bijvoorbeeld een wereld waarin alles collectief is en er geen individuele positie is of andersom dat alles individueel is en er geen enkele collectiviteit noodzakelijk is, is denk-

baar maar in de praktijk onwenselijk¹.

KIZO neemt het standpunt in dat er naast de wens met betrekking tot individualisering en het dragen van eigen verantwoordelijkheid, het noodzakelijk is om een aantal criteria te benoemen die vorm kunnen geven aan een sociaal stelsel, waarin de noden geregeld worden. Het werk van prof. Kees Schuijt, Noden en Wensen, waar wij in dit rapport ook naar verwijzen, biedt hiervoor een aantal uitgangspunten. Ook verwijzen wij naar het belastingmanifest van prof. Victor van Kommer. (KIZO.nl)

Het eerder genoemde onderzoek², naar de ontwikkelingen op het terrein van individualiteit en collectiviteit,

¹ Zie ook Sigmund Bouwman, *Vloeibare tijden*, Paul Verhaeghen *Identiteit*
² Zie www.kizo.nl

Verplicht AOV

HANDWERKERS

JA 59%

NEE 41%

HEADWERKERS

JA 35%

NEE 65%

Verplicht pensioen

JA 52%

NEE 48%

JA 30%

NEE 70%

Bron: *Verplichting van pensioen en arbeidsongeschiktheid?*, KIZO september 2014

hebben wij als uitgangspunt genomen. Een louter individuele benadering of een louter collectieve benadering, zijn niet te verdedigen standpunten. Op de uiteinden van de tegenstelling individueel en collectief is er geen ontwikkeling mogelijk en vindt er uitsluiting plaats van de andere gedachte.

De geschiedenis laat zien dat dit soort uitersten onbegaanbaar zijn. Er is altijd ontwikkeling en noodzakelijk, in een immer wisselende context, een eco-

logisch of Darwinistisch perspectief³. Daarnaast hebben wij in ons onderzoek naar de gebruik makers van het sociaal stelsel vastgesteld dat deze groep afkomstig is uit alle klassen en lagen van de zzp-populatie. Met een diversiteit aan oorzaken is het uitgangspunt "wij kunnen het zelf wel regelen" sterk gerelativeerd.

³ In deze hebben wij veel gehad aan het werk van prof Klaas van Egmond UvU, **Een vorm van Beschaving**

GROEP 2 Opdrachtnemers

Willen bijdragen aan minimaal sociaal zekerheidsstelsel en hier gebruik van maken indien nodig.

GROEP 1 Ondernemers

Moeten bijdragen aan minimaal sociaal zekerheidsstelsel, maar dit is onvoldoende om de eigen inkomsten te dekken. De dekking wordt gezocht in broodfondsen en AOV's en aanvullend pensioen.

Opinie

De sociale hangmat

Robbert Brantz

Als ik met een groep vrienden de stad in ga of een weekend weg, dan maken we een potje. Allemaal 50 euro in de pot en is de pot leeg dan potten we bij. Met de groei van het aantal zzp'ers is de pot aan het leegraken en moet er dringend bijgepot worden. Het mooie aan potten is, dat iedereen die mee kan potten ook daadwerkelijk bijpot. Maar is er iemand die niet kan bijpotten, mag hij of zij gewoon meedoen uit de pot of erin stoppen wat gemist kan worden.

Gelukkig zijn we in Nederland niet zo ver dat mensen onder bruggen of in plantsoenen moeten slapen; de sociale hangmat kan ons allen overkomen. Dus om te voorkomen dat er allemaal mensen op straat met potjes zitten waar je een eurootje in moet bijpotten, is het beter om dat collectief te regelen. Net als het bankwezen, zijn er sommige zaken die zichzelf niet organiseren, dus uiteindelijk moet de politiek hier leiderschap in durven tonen.

Prof. dr. mr. Leo Witvliet

Stelsel fundamenteel bekijken

Voor mij een gelopen discussie. Laat Kees Schuijt in zijn oratie Noden en Wensen 2013 zien hoe de verzorgingsstaat met alle franje daarbij ontstaan is, waarbij veel wensen als noden zijn ondergebracht in het sociale stelsel en wij een onbetaalbaar stelsel hebben gecreëerd. Hij roept dan ook op het stelsel fundamenteel te bekijken en gaat daarbij uit van de individuele verantwoordelijkheid en van

een minimumstelsel van sociale zekerheid (de echt niet draagbare risico's). Voor mij geen vraag meer, maar ook voor de zzp'ers is er al een ultiem vangnet, dus gewoon meebetalen naar draagkracht. De voorstellen die prof. Victor van Kommer in onze vorige publicatie heeft gepresenteerd zijn in deze het nakijken waard.

Prof. dr. Victor van Kommer

Zzp'er sleutel voor integratie

Europa wordt gepijnigd met een groot vluchtelingenvraagstuk. Hoe we politiek ook mogen verschillen, hoe we deze stroom willen opvangen, over een aspect zullen we het snel eens zijn. Vluchtelingen, legaal of illegaal, beginnen in onze samenleving als ondernemer of maken gebruik van de sociale voorzieningen,

maar zullen zelden hun schreden zetten in deze samenleving als werknemer met een vaste baan. Ondernemerschap en zeker het formaat van zzp'er is de sleutel voor integratie. We hoeven alleen maar naar de winkelstraten de kijken in onze steden om te zien dat er voor ons allen een noodzaak is voor meer ondernemerschap.

3 Infrastructuur en ondersteuning

In een onderzoek dat wij uitgevoerd hebben in opdracht van de ABU en PZO¹, naar de mogelijkheid en wenselijkheid om meer samenwerking te organiseren, hebben wij vast kunnen stellen, dat veel zzp'ers gebaat zouden zijn bij een samenwerking met de uitzend- en detacheringsbranche.

GROEP 4 In de bijstand

Niet zelfredzaam en vraag naar permanente steun vanuit lokale overheden.

GROEP 3 Afhankelijk van collectief stelsel

Hebben vaak geen andere keuze dan zzp'er te zijn en zoeken hulp voor infrastructuur, de uitzendbranche en het bedrijfsleven zou hier een hele grote rol in kunnen en misschien zelfs moeten spelen.

GROEP 2 Opdrachtnemers

Kiezen en betalen zelf om een eigen infrastructuur te ontwikkelen.

GROEP 1 Ondernemers

Hebben een eigen infrastructuur georganiseerd.

Niet alleen onvoldoende vaardigheden hebben of kunnen ontwikkelen om als zelfstandige professional te kunnen functioneren, maar het behoren tot een groep waarin je gemeenschappelijk werkt aan werk, maatjes hebben, mee kunnen doen aan opleiding, waren motieven die genoemd werden.

Wij zien in deze periode ook de eerste bewuste strategieën van deze uitzend- en detacheringsbureaus om te gaan samenwerken met zzp'ers. Voor de zzp'er een duidelijke structuur en zekerheid. Voor de branche een mogelijkheid haar dienstverlening te verbreden en haar flexibiliteit te verhogen (zowel kwalitatief als kwantitatief). Moeilijk is nog de instelling van zzp'ers dat zij dit wel willen als het moeilijk gaat en er weer alleen op uit trekken als de omzet makkelijk binnen

te halen is. Inmiddels zien wij dat de samenwerking tussen beiden gewoon is geworden, waarbij de juridische risico's om als werkgever aangesproken te worden goed georganiseerd zijn en geaccepteerd worden door bijvoorbeeld de belastingdienst.

Voor ons was dit een eerste serieus signaal dat een groep zzp'ers gebaat zou zijn en eigenlijk zelf ook een preferentie uitspreekt om te kunnen werken in een sterke en georganiseerde infrastructuur. Op de vraag of dit niet een terugkeer was naar het klassieke idee van werkgever en werknemer, werd zeer duidelijk dat de zzp'er nee kon zeggen tegen een opdracht die hij niet wilde uitvoeren, om welke reden dan ook. Zelf kunnen beslissen om iets wel of niet te doen als onderdeel van de wens om autonoom te zijn.

Wederkerigheid

uitzendorganisatie

Aanbieder van opdrachten
Administrateur
Aanbieder van opleiding
Aanbieder van netwerk

Acquisitie

Administratief
Professionalisering

zzp'er

Verwerven van opdrachten
Aanbieder van netwerk
Afnemer van diensten

Van sectoraal fundament naar verzuiling en weer terug

Opinie

Robbert Brantz

Nederland kent diverse sectorale eilanden. Het was geweldig om pilaren te bouwen als onderliggend fundament voor werkgelegenheid en industrie. De sectorale eilanden zijn echter gaan verzuilen, waardoor het fundament op scherp is komen te staan. De cross-sectorale verbindingen tussen de eilanden komen mondjesmaat op gang, maar zo langzaam dat er duizenden ontslagen vallen op het ene eiland terwijl het andere eiland handen nodig heeft om niet om te komen in het werk.

Het meest verbazingwekkende twee jaar geleden was, dat ik beleidsbepalers van het ministerie van Economische Zaken, vervolgens de provincie en vervolgens

de gemeente Amsterdam de vraag stelde: "Waar kan ik zien waar de sectorale behoeftesverschuivingen zijn de komende jaren, zodat ik mij alvast kan voorbereiden op de toekomst?" Het antwoord... daar is niemand verantwoordelijk voor. Met andere woorden, we investeren fors in de zelfrijdende vrachtauto en Nederland wordt testland... maar tot die tijd moeten er vrachtwagenchauffeurs zijn en die zetten we als de zelfrijdende vrachtauto er is aan de kant. Worden die chauffeurs uit noodzaak maar zzp'er? Of beginnen we nu alvast met het opleiden voor banen die daaruit ontstaan? Vakbonden en werkgevers hebben hier een rol, maar gevoelsmatig een tegengesteld belang.

Prof. dr. mr. Leo Witvliet

Weg met scherpe schotten

De verzuilde samenleving hebben wij op veel fronten al achter ons gelaten. De sectorindeling met scherpe schotten daartussen, zoals wij die nu kennen in de arbeidsmarkt (inclusief de O&O fondsen) moeten worden opgebroken. Intersectoraal verkeer en samenwerking moet mogelijk gemaakt worden en alle werken-

den moeten zich kunnen ontwikkelen. In de transformationele arbeidsmarkt van nu, één van de nieuwe spelregels die een transformatie kenmerkt.

Prof. dr. Victor van Kommer

Hybride vormen van werk

Het scherpe onderscheid tussen een betaalde baan en ondernemerschap zal verdwijnen. De jongeren die op de arbeidsmarkt komen zullen steeds meer voor hybride vormen van werk kiezen. Een paar dagen een klassieke dienstbetrekking, waarschijnlijk bij twee werkgevers, en voldoende ruimte voor andere inkomsten uit arbeid en ondernemerschap.

Misschien willen politiek en vakbonden nog scherpe definities hanteren maar in de praktijk zal dit onderscheid verdwijnen. Maar ook voor hybride vormen van werk geldt dat belastingen, sociale bijdrage en pensioen passend geregeld moeten worden met als oogmerk eenvoud, zelfredzaamheid en versterking van de solidariteit.

4 Opleiding

Studies van onder andere ING België en PWC laten zien dat er de komende jaren veel banen zullen verdwijnen of drastisch van karakter zullen veranderen. De oorzaken zijn meervoudig, maar ict-gedreven technologieontwikkeling is een belangrijke oorzaak.

GROEP 4 In de bijstand

Zijn geheel afhankelijk van de sociale voorzieningen en de mogelijkheden die daar geboden worden door UWV en de lokale overheid met de Dienst Werk en Inkomen en de Werkpleinen.

GROEP 3 Afhankelijk van collectief stelsel

35% geeft aan niet draagkrachtig te zijn om zich een opleiding te kunnen permitteren. Zij zijn afhankelijk van financiële ondersteuning.

In elke regio zullen de gevolgen anders zijn, gezien de aard en samenstelling van de arbeidsmarkt. Rotterdam met zijn haven, industrie en logistieke hart, is anders dan Amsterdam dat meer gericht is op de zakelijke (financiële) dienstverlening, creatieve industrie. De website van de VNG Waarstaatmijn gemeente.nl geeft daar een goed inzicht in.

Concreet hebben wij onderzoek mogen doen in de Metropoolregio Amsterdam naar de vraag welke opleiding aangeboden moet worden aan zzp'ers (181.000) die net als medewerkers in vaste dienst een omschakeling/omscholing moeten maken. Wij hebben hen ook gervraagd naar reguliere opleiding.

Switchen naar ander werk

De resultaten van het onderzoek naar de leerbehoeften van zzp'ers, laat zien dat er een groep zzp'ers is die zich zelf goed kan bedruipen en zij weten wat zij moeten doen om bij de tijd te blijven en een duurzaam inkomen te kunnen garanderen. Daaronder zien wij een groep die tevreden is, maar toch definieert dat zij ondersteuning prettig zou vinden. Daaronder een doelgroep die aangeeft dat zij ondersteuning nodig heeft omdat zij onvoldoende geëquipeerd is om richting en vorm te kunnen bepalen van hun bestaan als zelfstandige.

1. Wat duidelijk zichtbaar is geworden is de noodzaak van intersectoraal denken. Integraal kijken naar de mogelijkheden en onmogelijkheden van de regionale arbeidsmarkt is noodzakelijk.
2. Het aanbod aan regulier/cognitief onderwijs meer dan voldoende is. In dit reguliere aanbod wordt ook veel aandacht besteed aan het gebruik van het EVC-instrument (ervaring certificaat)
3. Voor het switchen naar een ander vakgebied of carrière maken in het eigen vakgebied en daar toegelaten te worden is het noodzakelijk om werkervaring te kunnen opdoen (stage te lopen) om een geaccepteerde startkwalificatie te krijgen in het nieuwe gebied.
4. Veel zzp'ers hebben begeleiding nodig. Vragen bij het maken van keuzes rondom werkzekerheid moeten georganiseerd worden. Met name voor de groepen 3 en 4. Voor groep 2 in mindere mate.

Hier zal een gemeenschappelijke actie geleid door zowel zzp'ers als bedrijfsleven noodzakelijk zijn. Verderop in dit rapport wordt verwezen naar de regio Eindhoven die hierin al ver gevorderd is.

Elementen van een programma volgens KIZO:

Persoonlijk portfolio

Wens en haalbaarheid

1. Iedere zzp'er maakt een persoonlijk portfolio met betrekking tot (werk)ervaring, diploma's, ervaringscertificaat (EVC) en gewenste ontwikkeling.
2. Dit portfolio wordt besproken en voorzien van noodzakelijk advies over haalbaarheid en mogelijke alternatieve keuzes.

Opleiding

Kennis, vaardigheden en realisatie

1. Cognitieve trainingen zelf regelen. Mogelijke (maatschappelijke) financiële ondersteuning.
2. Zelf een stageplaats of werkervaringsplaats realiseren passend binnen het persoonlijk portfolio.
3. Vaardigheidstrainingen:
 - a. Zelfredzaamheid in de 21ste eeuw (bijv. ICT-geletterdheid en mediawijsheid).
 - b. Zelfstandig ondernemen en opdracht- en ondernemerschap.
 - c. (Groeps)reflectie op ondernomen activiteiten bij realisatie van het persoonlijk portfolio.

Ondersteuning

Sociaal economische verbinding

Realiseren van een **regionaal** sociaal verband, dat ondersteuning biedt in het verkrijgen van werkzekerheid, samen met het bedrijfsleven, samenwerkingsverbanden van zzp'ers, lokale overheid en vrijwilligersorganisaties.

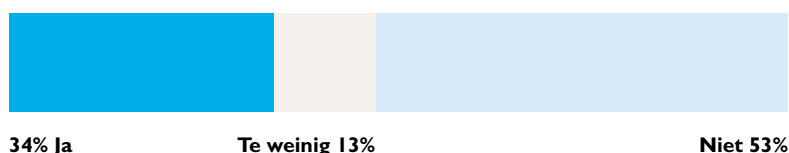
GROEP 2 Opdrachtnemers

35% zegt zichzelf goed te kunnen redden, maar ondersteuning nuttig te vinden en over het algemeen samen te werken met andere zzp'ers. Zij kunnen zich goed redden, maar niet alleen.

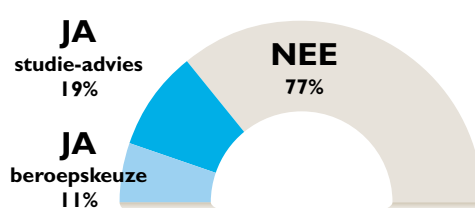
GROEP 1 Ondernemers

23% stelt in staat te zijn zich duurzaam te organiseren. Groep is zelfstandig: 'handen ervan af!'

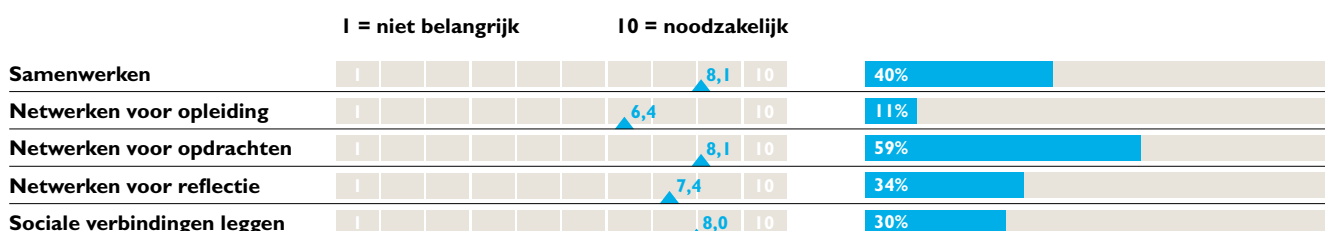
Geeft jouw sector aan op welke gebieden jij moet bijleren om jouw zekerheid op een opdracht te borgen?

Heb jij als zzp'er behoefte aan studieadvies en begeleiding in de beroepskeuze?

Hoe waardeer jij de belangrijkheid van skills en vaardigheden tot samenwerken?

Bij welke heb jij opleiding nodig?

De score op de vraag naar het belang van vaardigheden om te kunnen samenwerken is hoog: tussen de 6 en 8 op een schaal van 1 tot 10. Naar de behoefte aan opleiding in deze scoort leren netwerken voor opdrachten met 59% hoog, gevolgd door samenwerken met andere zzp'ers 41%, gevolgd door netwerken voor reflectie 34% en sociale verbindingen leggen met 30%.

Fragment van de Berlijnse muur. Foto Dennis Skley

Erbij blijven

Opinie

Robbert Brantz

Inspirerend zijn de jongeren in Berlijn. Ondanks dat de uitbuiting op de loer ligt, doet het leven daar mij denken aan mijn jonge jaren: een creative vibe van 20 jaar geleden. Zoals toen de computer ontdekt was is het nu dat de jongeren daar weten wat je er mee moeten doen. Zo is in India de leeftijd van de gemiddelde manager misschien ook maar 26 jaar en vertelde een artiest mij dat in Libanon het zo super hip was, dat ik even moest slikken: Europa en Nederland zijn ouderwets aan het worden.

Mijn conclusie: we discussiëren misschien ook wel wekelijks over pensioen. Komen

we niet meer mee? Blijven we wel erbij? Misschien wel, want we hangen net als iedereen in onze smartphones, maar erbij blijven is weer heel wat anders.

Ik stelde Edward Snowden de vraag tijdens een video conference call "Wat kunnen wij nu doen als simpele burger in de hele technologie en privacy discussie"..... zijn antwoord was in het kort...erbij blijven, sterker nog "ik heb mijn ding gedaan, nu is het aan jullie".

Mogelijkheden voor startkwalificaties

Opinie

Prof. dr. mr. Leo Witvliet

Hier denk ik dat er een veel betere samenwerking moet komen tussen bedrijfsleven en werkenden. Beide hebben belangen die te maken hebben met up-to-date zijn. Een beetje meepraten met het onderwijs is onvoldoende, men moet echt ruimte maken voor leren, voor de eigen medewerkers, maar ook mogelijkheden scheppen voor mensen die een startkwalificatie zoeken.

Een startkwalificatie geldt zowel voor jongeren als ouderen, die gedwongen worden van sector te switchen. In de regio Eindhoven zien wij een dergelijke ontwikkeling, waar de bedrijven onderling sterk samenwerken en waar Philips een belang-

rijke rol speelt in het organiseren voor startkwalificaties voor een brede groep jongeren en ouderen. In de transformatie moet de rol van het bedrijfsleven gedefinieerd worden, waarbij het normaal is om eerst naar het bedrijfsleven te kijken, alvorens een beroep te doen op de overheid (het laatste ordeningsniveau).

Onderdeel daarvan is ook niet alleen de lusten nemen (de winst is voor ons), maar ook de lasten (de maatschappelijke kosten van flexibel ondernemen).

5 Samenlevingsaspecten en vrijwilligerswerk

KIZO is benaderd door het Kwaliteits Instituut Nederlandse Gemeenten (KING) om mee te denken over welke aanvullende informatie beschikbaar gesteld moet worden op de site www.waarstaatmijngemeente.nl. Een site die betrekking heeft op gegevens die inzicht geven in diverse aspecten van de gemeente, waaronder arbeidsmarkt gerelateerde cijfers.

GROEP 4 In de bijstand

Gedwongen tot vrijwilligerswerk om iets terug te doen voor de samenleving.

GROEP 3 Afhankelijk van collectief stelsel

Wil betekenisvol en menslievend (vrijwilligers)werk doen daar waar CAO's soms tekort schieten.

GROEP 2 Opdrachtnemers

Ziet vrijwilligerswerk als opstap naar betaald werk en is sterk vertegenwoordigd in uitvoerende taken.

GROEP 1 Ondernemers

Gebruikt vrijwilligerswerk voor netwerk en betaald werk en is veelvuldig terug te vinden in de bestuursfuncties van vrijwilligersorganisaties.

Zo is het ook mogelijk het aantal zzp'ers binnen de gemeente, in welke sectoren zij werken, inkomensinformatie, percentage uitvallers en dergelijke te registreren. Gezien de omvang van de doelgroep en de verwachte ontwikkeling zullen gemeenten in hun nieuwe rol en verantwoordelijkheden o.a. in het sociaal domein, moeten inspelen op veranderingen in de omgevingscontext. In de MRA bijvoorbeeld speelt de vraag naar het verlies van banen in de financiële sector, zorg en creatieve industrie, de vraag om bijscholing en de vraag of er überhaupt vervangende werkgelegenheid is of ontwikkeld moet of kan worden en wat te doen met te verwachten druk op sociale voorzieningen.

Vrijwilligerswerk

Een deelonderzoek voor Defensie naar de vraag of zzp'ers een goede doelgroep zouden zijn om vrijwilligers uit te rekruteren. De gegevens die wij hier verkregen hebben laten zien dat veel zzp'ers graag bereid zijn als vrijwilliger te werken voor defensie, onder de voorwaarde dat zij normaal betaald worden. Daarnaast zien zij het als een mogelijkheid tot opleiding en training.

Woningmarkt

Een onderzoek voor de Vereniging Eigen Huis, naar de status en behan-

deling van zzp'ers in de woningmarkt. Een onderzoek ingegeven door uitspraken van minister Blok dat er geen wezenlijke problemen zijn voor zzp'ers op de woningmarkt. Dit onderzoek bevestigt heel duidelijk dat de zzp'er moeite heeft op de koop- en huurmarkt, gezien zijn niet vaste inkomen. Daarnaast werd duidelijk dat veel deelnemers aan het onderzoek al een huis gekocht hadden voordat zij zzp'er werden of dat het gebaseerd was op het inkomen van de partner.

Iets terug willen doen

Een onderzoek in samenwerking met de Dienst Werk en Inkomen gemeente Amsterdam, naar de verhalen van zzp'ers die om welke reden dan ook het niet gered hebben en nu geholpen worden de zaak weer op de rit te krijgen. Een narratieve benadering. Wat hier opviel is de grote bereidheid van deze mensen om iets terug te doen voor de support die zij nu krijgen; vrijwilligerswerk staat daarbij hoog in het vaandel. Een resultaat dat wij ook zagen bij het defensie onderzoek. Een hypothese zou kunnen zijn, dat zelfstandigen samenlevingsgerichter willen acteren dan de 'volksmond' ons wil doen geloven.

Maatschappelijk ondernemen

Maatschappelijke betrokkenheid

Een kort onderzoek vanuit KIZO liet zien dat vele zzp'ers actief zijn in het maatschappelijk verkeer en hun identiteit en netwerk ontleen aan een actieve rol in de maatschappij (84%). Er komt een ambitie en drive boven die verder gaat dan alleen maar geld verdienen. Het zit hem in het toevoegen van waarde en zingeving. Heeft het werk dat ik doe zin en hoe verhoog ik het maatschappelijk kapitaal? De uitkomsten van het onderzoek naar het maatschappelijk human capital van zzp'ers zijn veelbelovend.

Vrijwilligerswerk helpt

Opinie

Robbert Brantz

Persoonlijk ben ik een beetje een vrijwilligerswerk freak, waar KIZO ook bij hoort. De vraag is niet of je iets wil bijdragen aan de samenleving maar hoe en daar maakt iedereen zijn eigen keuze in. Naast bestuurder van KIZO, ben ik ook nog penningmeester van een korfbalvereniging, was ik penningmeester van een Europees zzp-clubje genaamd EFIP, secretaris van een volkstuinvereniging, commissielid van een avondwandelaarsvereniging en tot kort voorzitter van een bewonersvereniging, ik hoop niet dat ik iets vergeet.

Ben ik een uitzondering? Gelukkig niet, want de medebestuurders in de vele clubjes zijn weer bestuurder bij andere clubjes enzovoort. En wat blijkt? Velen van hen zijn ondernemer, zzp'er of hebben een goede baan, hebben het redelijk voor elkaar in het werkzame leven en doen dit er bij.

Ik moet eerlijk toegeven dat ik het vrijwilligerswerk altijd als leeromgeving heb gezien, waarin je mag experimenteren en een fout kan maken. Maar bovenal kom je in aanraking met ouderen en jongeren in de samenleving met al hun geluk en problemen. Al die kennis komt zo goed van pas in het werk, het genereert ook werk. En heb je een keer iemand nodig, dan heb je ook zo een helper en soms kan je zelf ook iets heel goed doen. Vrijwilligerswerk uit zich in onbeschrijflijke dankbaarheid, dat je tijd hebt om het te doen zonder een economisch belang te kunnen delen. Vrijwilligerswerk helpt. Niet voor niets dat vele zzp'ers terug te vinden zijn in het vrijwilligerswerk, het maakt meer mens.

Eigen verantwoordelijkheid nemen

Opinie

**Prof. dr. mr.
Leo Witvliet**

Vrijwilligerswerk heeft nu vaak nog een vrijblijvende annotatie, dit verandert sterk en is uiteindelijk een onderdeel van ons dagelijks bestaan. Er wordt een beroep gedaan om meer eigen verantwoordelijkheid te nemen en minder afhankelijk te worden van collectieve voorzieningen. Dit leidt er nu al toe dat vele taken die voorheen uitbesteed werden, nu zelf opgepakt moeten worden. Dit is duidelijk merkbaar in voornamelijk de familiale omgeving als in de directe leefomgeving. Met het veranderen van de arbeidsmarkt waarbij veel banen wegvallen of van karakter zullen veranderen, is het de vraag of daar vervangende werkgelegenheid voor in de plaats komt. Als de werkgelegenheid weg-

valt dan lijkt het realistisch om vrijwilligerswerk in het kader van menselijke motivatie en drijfveren op hetzelfde niveau te willen zien als werk. Een onderdeel van de transformatie waarin de arbeidsmarkt zit.

6 Motivatie en drijfveren

Er wordt veel gezegd en geschreven over de zzp'er en momenteel wordt hij in het hokje geplaatst van degene die niet bijdraagt aan het in stand houden van een bestaand collectief stelsel waarvan iedereen weet dat het zich moet aanpassen (zie Noden en Wensen van Schuijt). Veel elementairder is de vraag waarom er zoveel mensen kiezen voor een positie met minder zekerheden, maar met meer eigen keuzemogelijkheden om het eigen bestaan in te vullen.

GROEP 4 In de bijstand

Overleven in afhankelijkheid, gedemotiveerd en onzeker, pessimistisch.

GROEP 3 Afhankelijk van collectief stelsel

Geen andere keuze meer door gebrek aan banen en genoeg voorbeelden in de omgeving die het redelijk maken om dan maar voor jezelf te beginnen. Gemotiveerd om er iets van te maken en uiteindelijk ook zo blijven werken.

Gesteund door langdurig onderzoek o.a. naar individualisering zien wij dat het gaat om de mogelijkheid om zelf meer verantwoordelijkheid te krijgen voor het uitvoeren van werk. Niet de *Wat-vraag* staat ter discussie, maar de *Hoe-vraag*. Zie recent onderzoek in Frankrijk waar de mensen ongelukkiger schijnen te zijn, vanwege de uiterst strakke hiërarchische verbanden en structuren. Het onderzoek laat ook zien en hetzelfde hebben wij gevonden in onze onderzoeken, dat sociale cohesie en daarin investeren hoog scoort.

Vanuit deze achtergrond hebben wij gekozen om hier het SCARF-model¹ te presenteren. Voor het samenwerken met zzp'ers en vertegenwoordigers van zzp'ers (nog steeds de grootste ongeorganiseerde groep op de arbeidsmarkt) is het van belang om te kijken

hoe samenwerking en beïnvloeding succesvol kan zijn. In onze optiek is het SCARF-model hier bijzonder bruikbaar bij.

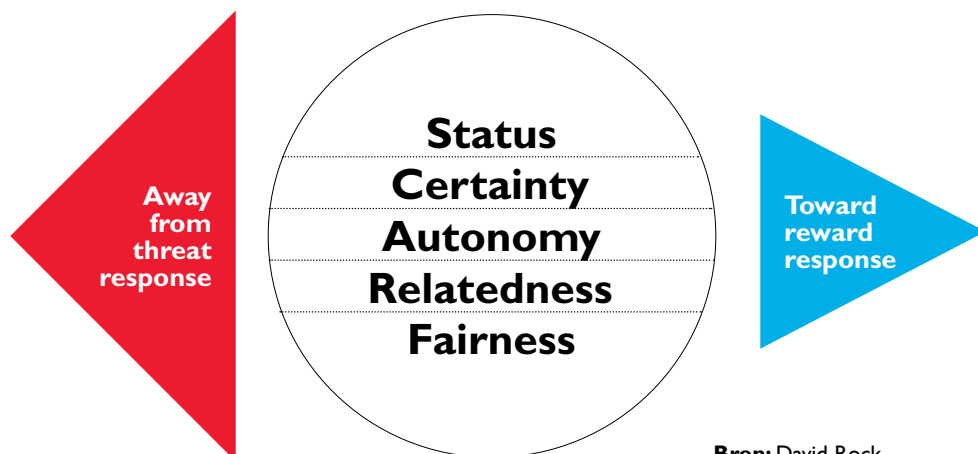
De vijf gehanteerde criteria, laten allen zien dat zij uitgaan van een sociale dynamiek en dat bij de R, nog specifiek-er geduid wordt op het hebben van relaties. De mate waarin, kan van geval tot geval verschillen, waarmee wij ook aangeven dat wij een diversiteitsperspectief hanteren.

Het begrip 'fairness' houdt dit ook in. In op zich gelijk lijkende gevallen, kan toch anders beslist worden, mits dit door de betrokkenen als 'fair' wordt ervaren².

¹ SCARF: a brain-based model for collaborating with and influencing others, David Rock, 2008

² In de uitwerking van het begrip vertrouwen, wordt dit criterium ook genoemd. Zonder de durf om aan de oppervlakte gelijk lijkende gevallen, verschillend te beslissen, maar fair, ontwikkeld vertrouwen zich niet. Prof. A.de Ruijter, leergang Interventiekunde IIM.

SCARF Model of Social Threats and Rewards

Bron: David Rock

Een duurzaam werkzaam leven

Opinie

Robbert Brantz

Ik ontmoet wekelijks veel zzp'ers. Een paar van hun belangrijke motivaties is het vakdat ze uitoefenen, het ideaal en het feit dat het ook best wel een beetje stoer is om voor je zelf beginnen.

Eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid

Het grote bedrijfsleven heeft met kostenefficiënt werken een waterhoofd aan leidinggevers en het procesmanagement heeft de mens in veel gevallen uit het oog verloren. Ontslagronde na ontslagronde, van zekerheid naar werk, naar een veel hardere relatie tussen de werkgever en werknemer, laatstgenoemde gaat bij zijn ontslag kijken of dat hele traject van jaren onzekerheid het wel waard is en was.

Als zzp'er ben je in elk geval zeker van het gegeven dat je als individu je eigen lot in handen neemt en de stress van de continue dreiging tot ontslag omslaat in een ideaal, een droom of een noodzaak die zonder de druk van de werkgever tot stand komt. Het is jammer dat de overheid blokkeert dat je nog bij de oude werkgever je nieuwe diensten kunt aanbieden. Tenslotte is ontslag ook voor een werkgever een onzeker besluit omdat de gevolgen niet direct zichtbaar zijn.

Toch is er een hele grote groep innovators die hun kans pakken en een visie hebben om te beginnen als zzp'er. De belangrijke drijfveer is het idee dat je een duurzaam werkzaam leven opbouwt waar je gelukkig van wordt.

Efficiënt ondernemen en investeren

Prof. dr. mr. Leo Witvliet

De transitie van de arbeidsmarkt heeft bijvoorbeeld tot gevolg dat werkenden sneller van baan zullen of moeten veranderen en voor zichzelf moeten organiseren dat zij van werk naar werk komen. Wat ook zal gebeuren is dat werkgevers beter bijhouden wie er bij hen gewerkt heeft en welke betekenis deze man of vrouw heeft gehad en mogelijk weer kan hebben in de toekomst.

Veel werkgevers begrijpen

al dat de oude stelling 'weg is weg' niet meer opgaat. Je zult permanent blijven zoeken naar de juiste mensen op de juiste plaats en juiste tijd of het nu om zzp'ers of oud-medewerkers gaat. Dat wij het over draaideuren hebben of schijnzelfstandigen zegt meer over het idee dat vaste banen beschermd moeten worden, dan over efficiënt ondernemen en investeren in je eigen carrière. Misschien moet het woord schijnbaan ook uitgevonden worden.

GROEP 2 Opdrachtnemers

Vrijheid, geen baas meer, eigen keuzes kunnen maken, eigen ideeën uit kunnen werken, op zoek naar een nieuwe balans. Hier starten ook de meeste innovaties.

GROEP 1 Ondernemers

Weten hoe kennis, kunnen en professionaliteit verzilverd kunnen worden en bewuste keuze voor het "echte" ondernemerschap, maar zit het even tegen wordt dit snel en vaak tijdelijk ingeruild voor een vaste baan.

Fiscaal lucratief

Prof. dr. Victor van Kommer

In elk land betalen de middengroepen relatief de grootste bijdrage aan de publieke sector in de vorm van inkomstenbelasting, btw en sociale zekerheidspremies. Het baanbrekende boek van Piketty geeft een waarschuwing dat veel vermogen zich ophoopt aan de bovenkant van de maatschappij (grote onder-

nemingen en particulier vermogenden) en dat deze vetlaag steeds minder wordt belast. We moeten dus oppassen dat de mensen in het midden de rekening moeten betalen. We moeten erkennen dat elke grote onderneming begonnen is met een of enkele kleine ondernemers. Het moet dus fiscaal lucratief zijn om te ondernemen.

Intersectorale mobiliteitsvraagstukken

Vanaf begin 2015 is KIZO actief betrokken bij het project van de Amsterdam Economic Board en wij concentreren ons daarbij op de zzp vraagstukken. Recent hebben wij in dit kader een onderzoek afgerond naar de opleidingsbehoefte van ZZP'ers in de Metropool-regio Amsterdam (MRA).

Doel: materiaal aandragen om een regionale infrastructuur vorm te geven die aansluit op de door zzp'ers geformuleerde opleidingsvraag. Naast de vele inhoudelijke gegevens die zichtbaar geworden zijn, is duidelijk geworden dat wij te maken hebben met een vraagstuk, waar het zeer moeilijk is om aan de voorkant zichtbaar te krijgen over wie het allemaal gaat, wat de wensen van een ieder zijn, wat de verschillen zijn tussen diverse sectoren. Complex en daarmee nooit volledig te analyseren aan de voorkant, laat staan dat er uit die gegeven een eenduidige richting komt. Het karakter van het 'rizoom'. Daarmee zijn bereikbaarheid en overzicht over het geheel, van de 181.000 zzp'ers in de MRA beperkt. Een tweede belangrijke constatering was de bevestiging van het gegeven dat er een onderscheid gemaakt moet worden in de groep zzp'ers dat voldoende discriminerend is om de verschillen binnen de groep te begrijpen. In dit jaarbericht zijn wij daar al dieper op ingegaan en hebben daar onze kernboodschap aan ontleend.

In de meeste onderzoeken die de zzp'er betreffen, is er een oververtegenwoordiging van de hoger opgeleide bovenzijde van de zzp-markt, van de succesvolle zzp'ers, de groep waar je je graag mee vereenzelvigt. Ook de belangenbehartigers richten zich graag op deze groep. Er is nauwelijks onderzoek gedaan naar het lager opgeleide en minder succesvolle deel van de populatie. In de vele bijeenkomsten met zzp'ers die wij bijgewoond hebben zien wij dat als je het wilt hebben over deze groep er al snel gezegd wordt, dan hadden zij maar geen zzp'er moeten worden als ze niet de vaardigheden hebben om zichzelf te kunnen redden. De laatste tijd wordt dit iets verzacht omdat meer mensen in de gaten krijgen dat het niet allemaal maar eigen keus is om zzp'er te worden.

De samenwerking met de AEB, die uitermate goed geoutilleerd zijn in het ophalen en

kunnen beoordelen van cijfers uit diverse nationale en regionale bestanden en het onderzoek dat wij gedaan hebben in samenwerking met de DWI gemeente Amsterdam, maakt duidelijk dat tussen de 5 en 10% van de zzp'ers actief een beroep doet op het sociaal stelsel, omdat zij het om welke reden dan ook niet redden. De samenstelling van deze groep kent geen specifieke achtergrond, het gaat om hoog en laagopgeleiden, betreft alle sectoren, vaak is er een incident, bijvoorbeeld plotselinge ziekte en daarmee een langer tijd weg uit het netwerk, een achtergrond.

Gezien de problematiek waarmee de MRA te maken heeft, waarbij het erop lijkt dat er een zeer grote groep mensen die actief zijn in de financiële dienstverlening en in de thuiszorg of creatieve industrie hun baan zullen verliezen en er geen vervangend werk is te vinden in de eigen sector, heeft het besturend orgaan van de AEB al direct gezegd dat de schotten tussen de sectoren geslecht moeten worden, omdat anders geen enkel duurzame oplossing in bereik komt. In het gesprekken met zzp'ers in andere regio's bijvoorbeeld Rotterdam wordt dit als zeer wenselijk gezien, maar moeilijk realiseerbaar. Toch zal ook dit noodzakelijk zijn om tot een integrale benadering te kunnen komen van een arbeidsmarkt in transitie. Dat veranderen daarbij pijn doet en ook kan betekenen dat veilige geconstrueerde en onderhandelde havens moeten transigeren. 'De bakens zullen verzet moeten worden.'

De ontwikkeling van het flexibel werken

De eerste stappen van het ZZP-schap, worden gezet eind jaren 70 en begin jaren 80, waarbij medewerkers uit een vaste baan stappen en bewust kiezen om als zelfstandige diensten te gaan aanbieden.

Financiële, motivatie, live - werkbalans, weg uit de harkjes cultuur en overmatige hiërarchische structuren, worden genoemd als redenen. Een periode die ook duidelijker laat zien dat de oude manier van organiseren niet meer passend is in een omgeving die meer diensten gericht wordt. Samen met de klant komen tot een vraag en een antwoord. In die periode ontstaat bijvoorbeeld het interim-management en de interim-professional¹.

Midden jaren 90 gaat de overheid een beslissing nemen hoe zij tegen deze nieuwe groep 'arbeiders' wil aankijken en wordt de beslissing genomen, gesteund door groep zelf, dat zij ondernemers zijn en als zodanig behandeld willen worden. Ten tijde van deze besluitvorming was al duidelijk dat de criteria die gesteld werden om een VAR-verklaring (de bureaucratische component van het besluit) en met name het criterium van geen instructies krijgen en onafhankelijk kunnen beslissen, maar voor een klein deel van de doelgroep echt kon opgaan.

Uit onderzoek kwam duidelijk naar voren dat misschien 20% van de zzp'ers aan dit criterium kon voldoen, hoog beleidsniveau of eindverantwoordelijk voor projecten, maar dat de andere 80% gewoon opdrachten aannam en deel waren van een grotere eenheid, die gestuurd werd door managers². Een start periode waar de eigen besluitvorming om zzp'er te worden dominant was.

Door de tijd heen zien wij onder invloed van meerdere oorzaken, bijvoorbeeld economische crisissen, internationalisering, automatisering, dat de bedrijven meer flexibiliteit (wendbaarheid) wil organiseren en

sneller personeel ontslaan en zoeken naar flexibele oplossingen. Enerzijds betekent dit zakelijke kansen voor zelfstandigen, die de juiste kennis en ervaring hebben en op de juiste plaats en tijd aanwezig zijn (al dan niet georganiseerd), maar ook dat er een toenemende groep mensen komt die gedwongen worden de betaalde baan te verlaten en het zelfstandig ondernemerschap moeten omarmen om een inkomen te verdienen.

In deze periode zien wij twee bewegingen, de wens om zelfstandig te zijn en een bewuste keuze voor het zzp-schap en een toenemende groep die 'gedwongen' is om zzp'er te worden.

Gevraagd naar de motivatie van de laatste groep waarom zij deze keuze maken, werden vaak oneigenlijk de argumenten van de eerste groep gebruikt. Je wilt toch geen 'loser' zijn. Maar werd ook steeds duidelijker dat veel van deze mensen niet de skills hebben om vorm te geven aan het zelfstandig 'ondernemerschap of opdracht-nemerschap'.

¹ Beeldenstorm Witvliet 2005

² Bijvoorbeeld, ATOS/Nyenrode onderzoek. In een lezing i.k.v de Amsterdam Economic Board, voor de economieafdelingen van de aangesloten gemeenten, gaf de KvK anno 2015 aan dat zij deze verdeling als uitgangspunt nemen..

Drie jaren intensief onderzoek

Onze eerste jaarbericht betrof de publicatie van de “ZZP-Maatschappij, te groot om te negeren”. Ook gebruiken wij als aanduiding voor deze groep het begrip ZZP-Vloot. De onderzoeken die wij zelf hebben uitgevoerd aangevuld met onderzoek van derden lieten zien dat de zzp'ers in alle sectoren, op elk hiërarchisch en vaktechnisch niveau, werkzaam zijn. Mannen en vrouwen.

Een nieuwe manier van werken, waarbij het zelfstandig vorm geven aan arbeid en de verhouding werk-privé centraal staat. De ondertitel “te groot om te negeren” wil zeggen dat wij te maken hebben met een zichtbare maatschappelijke realiteit waarvan wij de omvang, belang en ontwikkeling niet goed kunnen inschatten (een complexe dynamische context), maar dat de ontwikkeling ontkennen en je gedragen als een struisvogel en later roepen dat je het niet gezien hebt, getuigd van matig sociaal inzicht of een bewuste strategie is om noodzakelijke maatschappelijk transformatie richting te geven ongewenst is.

De redenen hiervoor zijn legio, bijvoorbeeld aanpassing sociaal stelsel, inclusief fiscale vraagstukken, verlies van machtspositie in het ‘polderoverleg’ en het fenomeen werk loskoppelen van de vaste baan. Nu anno 2016 zien wij nog regelmatig in de krantenkoppen staan dat het een onverwachte en verrassende ontwikkeling is en een grote verlegenheid om de er serieus naar te durven kijken. In gewoon Hollands ‘De Koe bij de hoorns vatten’.

KIZO heeft een onafhankelijke positie¹ en is volledig afhankelijk van de kostenvergoedingen die wij ontvangen voor onderzoek en presentaties. Wij kijken naar de groep zzp'ers in haar diverse contexten en

rapporteren daarover.

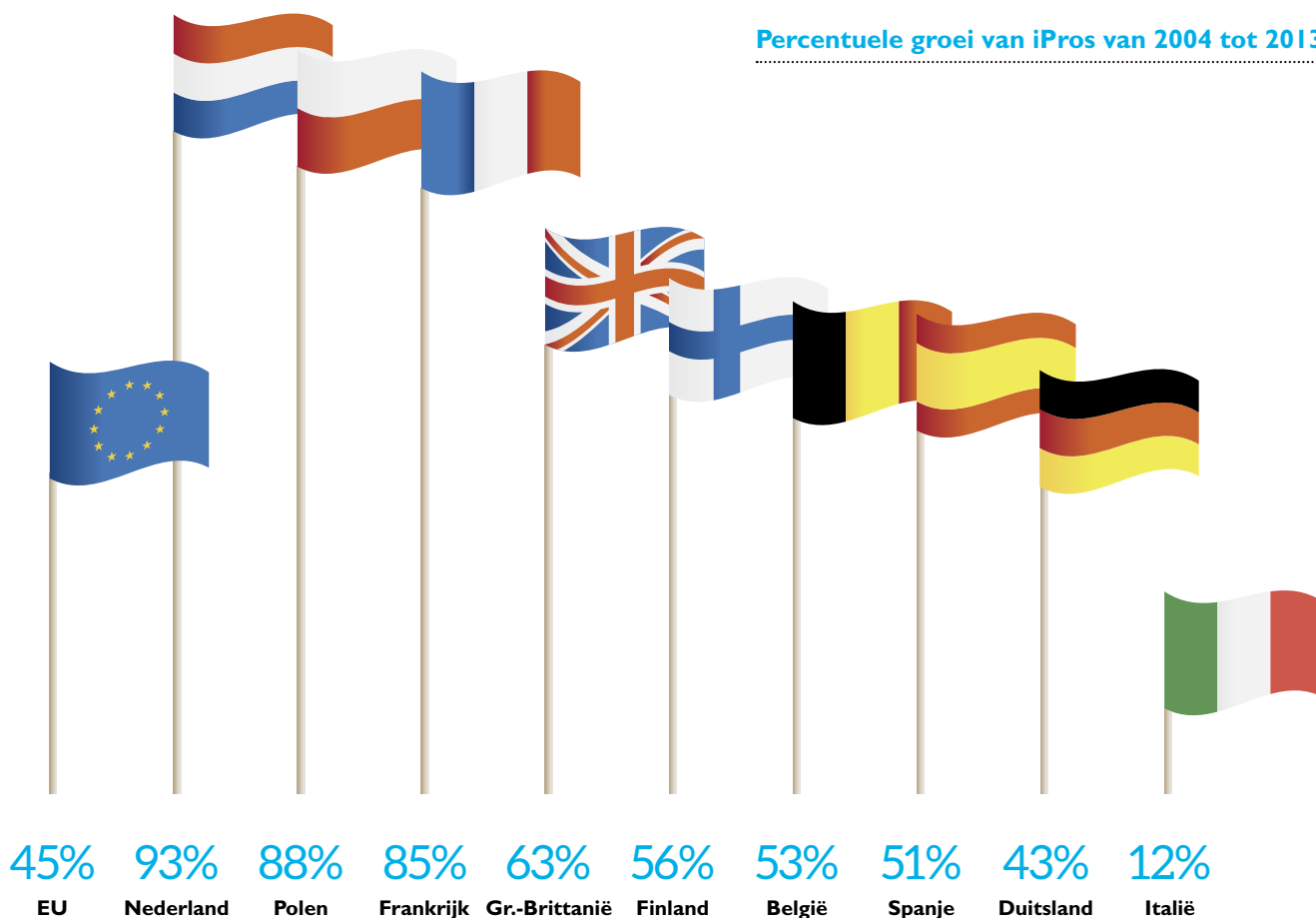
De afgelopen periode hebben wij onderzoeken uitgevoerd, variërend van onderzoek naar zzp'ers die niet geslaagd zijn en afhankelijk zijn van het sociaal stelsel, naar de bijdrage die zzp'ers zouden kunnen leveren aan vrijwilligerswerk met name bij de reservisten activiteiten van defensie, naar de belangenbehartiging van zzp'ers, de relatie tot de woningmarkt in opdracht van de Vereniging Eigen Huis, het laatste half jaar in opdracht van de AEB, naar de vraag of er speciale opleiding gerealiseerd moet worden voor zzp'ers en in relatie daarmee (gezien de onderzoeksresultaten) de uitnodiging van het Kwaliteit Instituut Nederlandse Gemeenten, KING, mee te denken over beleidskaders die gemeenten kunnen hanteren richting zzp'ers in hun lokale omgeving, naast het onderzoeken welke statische gegevens van deze doelgroep permanent opgenomen zouden moeten worden in www.waarstaatmijngemeente.nl.

Niveaus van bemoeienis

Wij gaan uit de opvatting dat de mens zelf verantwoordelijk is voor zijn doen en laten, binnen geaccepteerde maatschappelijke kaders en daar waar hij of zij dit niet kan realiseren, er in eerste instantie een beroep moet doen op de directe dagelijkse omgeving is. Is het niet mogelijk zaken daar afdoende georganiseerd te krijgen, dan komt de directe omgeving, bijvoorbeeld de buurt of collega's in beeld als organiseer niveau, is dit niet voldoende dan kan een nog hoger niveau gevonden worden, bijvoorbeeld van gestructureerde samenwerking tussen individuele mensen of groepen, in collectieve contracten of communities waarin mensen structureel samenwerken. Is dit niet het niveau waarop zaken geregeld kunnen worden en heb je meer algemene midde-

¹ Het initiatief te komen tot KIZO is afkomstig van PZO. Drie jaar terug is de noodzaak duidelijk geworden, dat het onderzoek zonder last of ruggenspraak georganiseerd moest worden en dat de onderzoekers verbonden aan KIZO niet financieel afhankelijk mogen zijn van de daar te realiseren omzet. KIZO krijgt haar financiën volledig uit onderzoeksprojecten. Er is geen staforganisatie.

http://www.um.es/prinum/uploaded/files/Future_Working_Full_Report-2%20final%20subir%20web.pdf

len nodig om toch te slagen, dan kan een volgende hoger niveau stap zijn, samenwerking met het bedrijfsleven en de sectoren die actief zijn (maar dan wel toegankelijk voor alle mensen uit die sector) en tot slot een beroep op de nationale of internationale overheid. Primair een weg van individuele verantwoordelijkheid naar collectieve verantwoordelijkheid.

Waar wij duidelijk kiezen voor de overheid op de laatste plaats en een groter beroep op het bedrijfsleven om vorm te geven aan de ontwikkeling van de arbeidsmarkt². Voor ons staat niet ter discussie dat de overheid noodzakelijk in de functies die wij nu kennen, maar een meer terughoudende overheid. Een overheid die de kracht van de mensen, hun samenwerking en ontwikkeling, gebruikt en daar ingrijpt, ondersteunt en stuurt waar dit echt noodzakelijk is³.

Een werkelijkheid die overeenkomsten kent, maar ook zeer serieuze tegenstellin-

gen. Een van die serieuze tegenstellingen betreft de mogelijkheid om invloed uit te oefenen op de beeldvorming wie en wat zzp'ers zijn en willen en daarmee op beleidsontwikkeling.

Om tot deze conclusie te komen, deze te delen en te stellen dat zij uitgangspunt moet zijn van toekomstig beleid heeft een lange aanlooptijd gehad, is gebaseerd op meerdere onderzoeken en kent een tijdsdimensie, waarin de context de afgelopen jaren duidelijk verandert is en daarmee ook de inhoud van het fenomeen zzp gewijzigd is.

² Zie de resultaten van de actieve rol van Philips in de regio Eindhoven. Onderzoek Reflect UvT

³ Zie ook **Noden en Wensen**, Oratie prof. dr. mr. Kees Schuijt, Rotterdam, 2013, Prof.A. Witloostuijn e.a. Ordening op Orde 2011

kennis instituut zelfstandig
ondernemerschap.

Telefoon: 070-3206422

Website: www.kizo.nl